

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรัชญาการเมืองเป็นสาขาของปรัชญาประยุกต์ที่ศึกษาถึงชีวิตและกิจกรรมทางสังคมหรือทางการเมืองของมนุษย์ ปัญหาที่เป็นปรัชญาการเมืองจึงเป็นเรื่องของสังคม (Society) และรัฐ (The State) ในแง่ของธรรมชาติ (Essence) บ่อเกิด (Origin) และคุณค่า (Value) ของทางสังคมหรือทางการเมืองอาจกล่าวได้ว่า นักปรัชญาการเมืองเป็นกลุ่มนักคิดที่จะต้องการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์^๑ ความคาดหวังที่จะมีสังคมที่ดีกว่าทำให้มนุษย์มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมในส่วนต่างๆ อยู่ตลอดเวลา กระบวนการขบคิดเพื่อแสวงหาผู้ปกครองที่พึงประสงค์ได้มีการกล่าวถึงและโต้แย้งกันตลอดมาทั้งในโลกตะวันออกและตะวันตก นักปรัชญาที่มีชื่อเสียงของโลกหลายๆ คน พยายามที่จะแสดงและอธิบายให้เห็นภาพของผู้ปกครองที่ดี ผู้ปกครองที่ดีของนักปรัชญา ก่อให้กระแสดความคิดเห็นและความปกครองที่ดีในหมู่ประชาชน^๒

เพลโต (Plato) เป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่ออารยธรรมตะวันตก เป็นนักคิด นักเขียน และเป็นปรัชญาเมธีคนแรกของตะวันตกสมัยโบราณ โดยเสนอแนวความคิดทางการเมืองอย่างเป็นระบบและสมบูรณ์ เป็นผู้วางระบบรากฐานทางปรัชญาที่เป็นแบบแผนในสมัยโบราณจนมาถึงยุคในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดปรัชญาทางการเมืองของเพลโตมีอิทธิพลอย่างมากมาต่อทฤษฎีทางการเมืองทั้งหลาย มีความคิดทางสังคมการเมืองเป็นอุดมคติชื่อว่า อุดมรัฐ (The Plato's Republic)^๓ เพลโตเสนอแนวความคิดแบบอย่างของรัฐที่ดีและสมบูรณ์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนารัฐต่างๆ ในโลกนี้ เพลโตยังอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐอีกว่า รัฐเกิดจากการรวมกลุ่ม

^๑ ปานทิพย์ สุภนกร, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔๓.

^๒ ปานทิพย์ แซ่โล้ว, “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเชิงปรัชญา เรื่อง รัชมมิกราชาและราชาปราชญ์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^๓ ฟัน ดอกบัว, **ปวงปรัชญากรีก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๕.

ของคนจำนวนมาก รัฐจึงได้แก่บุคคลที่ขยายใหญ่ขึ้น บุคคลแต่ละคนมีโครงสร้างเช่นใด รัฐก็มีเช่นนั้น บุคคลมีวิญญาณ ๓ ส่วน เพลโตเชื่อว่า จิตหรือวิญญาณของมนุษย์ไว้ในหนังสืออุคมรัฐว่า มีอยู่ ๓ ระดับ มีการผสมกลมกลืนอย่างเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ด้วยวิญญาณที่แตกต่างกัน จึงเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาไม่เหมือนกัน คือ^๔

๑. ภาคค้นหา (Desire part) คือ ความอยากความต้องการที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนแต่มีความแตกต่างกันตามจำนวนความต้องการของแต่ละบุคคล ถ้าคนใดมีภาคค้นหามากย่อมมีพลังผลักดันให้เขาพยายามดิ้นรน เพื่อให้ได้มาเพื่อสิ่งที่ตอบสนองความต้องการมากกว่าบุคคลโดยทั่วไป ดังนั้นคนที่จิตถูกภาคค้นหาควบคุม จะมุ่งแสวงหาทางโลกิยสุข คือ ความสุขความเพลิดเพลินทางร่างกาย จึงทำให้เขามีลักษณะนิสัยอิจฉาริษยา ความโลภและความทะเยอทะยาน เพลโตเปรียบคนประเภทนี้ว่า มีลักษณะนิสัยเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพราะมีจุดมุ่งหมายของชีวิตที่เป็นแบบเดียว เพราะฉะนั้น จิตนี้จึงจัดอยู่ในธรรมชาติฝ่ายต่ำในตัวมนุษย์^๕

๒. ภาคน้ำใจ (Spirit part) คือ การแสดงออกของความรู้สึกภายในจิตใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งคู่กัน ความเสียสละ ความจงรักภักดี ความกล้าหาญความรักชาติและพวกพ้อง การปกกฏกติกาของสังคม รักศักดิ์ศรีและความเอื้อเฟื้อ เป็นต้น คนที่มีจิตภาคนี้มากทำให้เขามีความกล้าที่จะแสดงออกทุกเวลา ถ้าเขาเห็นความไม่ยุติธรรมหรือความลำบาคของผู้อื่นเกิดขึ้น เขาจะเข้าช่วยเหลือทันที สามารถยอมตายได้เพื่อความถูกต้องหรือศักดิ์ศรี แม้จิตภาคน้ำใจเป็นจิตธรรมชาติของจิตฝ่ายสูง แต่ก็ยังจัดเป็นความต้องการแบบโลกิยสุขอยู่ดี เพราะเป็นการแสดงออกของจิตที่มีความทะเยอทะยาน และขาดเหตุผลที่ถูกต้องชอบธรรม

๓. ภาคเหตุผล (Rational part) คือ ปัญญา ที่ทำหน้าที่หาเหตุผลและสามารถเข้าถึงโลกแห่งแบบ จิตของมนุษย์ส่วนนี้อยู่ในโลกแห่งแบบ (Form) มาก่อน ต่อมาเมื่ออยู่ในโลกแห่งประสาทสัมผัสจึงทำให้มีการลืมนั่น ดังนั้น มนุษย์ต้องอาศัยความหยั่งรู้เพื่อระลึกถึงโลกแห่งแบบ ที่ความสมบูรณ์ และสามารถนำมาปรับปรุงใช้ในโลกแห่งประสาทสัมผัสได้ ดังนั้นเพลโตจึงเชื่อว่า จิตภาคเหตุผลนี้

^๔ ปรีชา ช้างขวัญยืน (ผู้แปล), **อุคมรัฐ (The Republic)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๕.

^๕ วิชาน สุชีคุปต์, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒), หน้า ๓๕.

มีความสำคัญต่อมนุษย์มากที่สุด เพราะทำให้มนุษย์แตกต่าง จากสัตว์และมีเหตุผลส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น คือสามารถทำให้มนุษย์มีคุณธรรมและเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้

พุทธทาสภิกขุ เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นนักปฏิรูปพระพุทธศาสนาที่สำคัญท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน มีผลงานทางด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนามากมายที่มีประโยชน์ต่อสังคม และการปฏิบัติตนของชาวพุทธไทยโดยการใช้ปัญญาและเหตุผล^๖ ได้พยายามแสวงหาวิธีการและแนวทางที่นำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมมากที่สุด โดยการเริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง แนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ มีทัศนะและให้ความหมายการเมือง ๔ ลักษณะคือ

๑) สภาวะธรรม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ตามธรรมชาติที่ปรากฏทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งและปราศจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งทั้งหมดของสภาวะธรรมนี้มีอยู่ดำรงอยู่ด้วยพื้นฐานของสภาวะธรรมทั้งปวงอันได้แก่ หลักปัจจุสมุปบาท สรุปความสั้นๆ ตามคำกล่าวของพุทธทาสภิกขุคือ การอาศัยกันแล้วเกิดขึ้นครบถ้วนหรืออาการที่มันปรุงแต่งกันด้วยเหตุและผล ประเด็นสำคัญ ในประเด็นที่หนึ่งนี้มีอยู่ว่าการเมืองย่อมเป็นปรากฏการณ์ในสภาวะธรรมทั้งหมดด้วยเช่นกัน มิได้แยกขาดว่า สภาวะธรรมที่แยกจากมนุษย์เป็นเรื่องหนึ่งและการเมืองซึ่งเกี่ยวพันของการกระทำของมนุษย์นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

๒) สังขธรรม หมายถึง กฎธรรมชาติในตัวธรรมชาตินั้นเป็นสัจจะของธรรมชาติแล้วเด็ดขาดตายตัวด้วย มีธรรมชาติที่ไหนก็มีกฎของธรรมชาติอยู่ที่นั่นและในนั้น แน่แน่นอนว่ากฎธรรมชาตินี้ย่อมมีอยู่ในความรู้สึคนึกคิดการกระทำ หรือผลของมัน ความนึกคิดและการกระทำของมนุษย์ทั้งหลายถูกควบคุมโดยกฎธรรมชาติหรือมีธรรมชาติรวมอยู่ในนั้นด้วย การเมืองก็เป็นสิ่งที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ มันเป็นตัวธรรมชาติและในปรากฏการณ์นั้น ย่อมมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ กฎดังกล่าวนี้ ย่อมดำรงอยู่เหมือนกฎธรรมชาติทั้งหลาย คือ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการปรุงแต่งและการยึดมั่นของมนุษย์ในทางใดทางหนึ่งทั้งสิ้น

^๖ ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภุชงค์, “พุทธทาสภิกขุกับทฤษฎีสังคมสังคมนิยม”, วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๓๕, หน้า ๓๐.

๓) ปฏิบัติธรรม หมายถึง หน้าที่ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องประพฤติตามกฎธรรมชาตินี้ ความหมายของธรรมคือ หน้าที่นั่นเองการปฏิบัติหรือประพฤติของมนุษย์ในลักษณะที่เป็นธรรมก็คือ การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์อาจจะเลือกที่ไม่ปฏิบัติตามกฎธรรมชาติหรือหน้าที่ตามกฎธรรมชาตินี้ได้ แต่ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลลัพธ์ตามกฎธรรมชาติไปได้ ในด้านกลับกัน ถ้ามนุษย์เข้าใจกฎธรรมชาติและปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ ก็เท่ากับเป็นการปฏิบัติหน้าที่ ย่อมได้รับผลตามกฎธรรมชาติเช่นกัน ผลของการปฏิบัติตามหน้าที่ก็คือ การปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติย่อมต่างจากผลของการปฏิบัติออกนอกกลุ่มนอกทางของหน้าที่ หน้าที่จึงเป็นเรื่องที่ไม่ทำไม่ได้ สิ่งใดก็ตามไม่ทำตามหน้าที่ สิ่งนั้นย่อมประสบผลร้ายที่จะตามมา

๔) ปฏิเวธธรรม หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นตามสมควรแก่หน้าที่ที่ได้ปฏิบัติไปในทางศาสนา ได้แก่ ผลที่ได้จากการปฏิบัติธรรมหรือการบรรลุมรรคผลนิพพาน ส่วนผลในทางโลกๆ คือ เรื่องกิน เรื่องกางมุ้ง เรื่องเกียติหรือเรื่องอะไรก็ตาม มันเป็นผลที่มันเกิดขึ้นและสำหรับผลของการเมือง ท่านชี้ให้เห็นว่า การเมืองไม่ว่าระบบไหนมันก็เสนอหน้ากันขึ้นมาว่าเพื่อสันติของมวลมนุษย์ทั้งนั้น มุ่งผลอย่างนี้ทั้งนั้นแล้วก็ทำให้ประสบความสำเร็จบ้างไม่มากก็น้อย เพราะฉะนั้น เมื่อมองในแง่ผลอาจกล่าวได้ว่า การเมืองหมายถึงอุดมคติอย่างหนึ่งๆ ก็ได้ การประพฤติตามอุดมคติอย่างหนึ่งก็ได้ หมายถึงผลที่ได้รับความสุขอย่างนี้ก็ได้ สรุปความหมายที่ ๔ คือ ผล กล่าวโดยรวม พุทธทาสภิกขุสอนให้เรามองความหมายของการเมืองอย่างสอดคล้องกับความหมายของธรรมะทั้งสี่ข้อนี้ กล่าวคือ การเมืองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติทั้งหลาย (ความหมายที่ ๑) อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติทั้งหลาย (ความหมายที่ ๒) เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ (ความหมายที่ ๓) และการได้รับผลที่ปฏิบัติ (ความหมายที่ ๔)^๓

พุทธทาสภิกขุมีทัศนะที่เห็นว่า แนวความคิดทางการเมืองธัมมิกสังคมนิยม^๔ เป็นระบอบการปกครองที่มีอุดมการณ์ ใช้หลักการพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อที่แก้ปัญหาสังคมและการเมือง โดยยึดพื้นฐาน ๓ ประการคือ ถือประโยชน์ส่วนรวม การควบคุมตนเอง และเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกัน ระบบการเมืองธัมมิกสังคมนิยม เป็นทางเลือกใหม่โดยมีเป้าหมายในการ

^๓ วีระ สมบูรณ์, ธรรมะกับการเมือง ของพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕.

ปกครองที่ใช้วิธีเผด็จการโดยธรรมราชา หรือธรรมิกราช แก้ปัญหาสังคมการเมืองไทยเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง^๙ พุทธทาสภิกขุได้โต้แย้งลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และได้คัดค้านสังคมนิยมแบบ มาร์กซิสม์ (Marxism) โดยชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ก็เป็นสังคมนิยม แต่เพื่อให้เห็นประเด็นความสำคัญที่แตกต่างของสังคมนิยมแบบอื่นๆ พุทธทาสภิกขุเสนอให้เรียกชื่อว่าธัมมิกสังคมนิยม ทศนะของพุทธทาสในเรื่องนี้ถือว่าเป็นทศนะที่สำคัญและโดดเด่น เป็นแนวความคิดการการเมืองที่เป็นทศนะของท่านอย่างชัดเจนทั้งๆ ที่ทศนะของพุทธทาสเกี่ยวกับธัมมิกสังคมนิยม อาจจะฟังดูเป็นการนำความคิดสมัยใหม่มาตีความหลักการพระพุทธศาสนา แต่แท้ที่จริงในด้านกลับกัน คือ ท่านมองความคิดสมัยใหม่ด้วยหลักการทางพระพุทธศาสนามากกว่า^{๑๐}

ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของเพลโตและแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ ทั้งสองท่านเป็นนักปราชญ์ที่มองการเมืองในเชิงของการนำมาซึ่งความสุข โดยอาศัยสติปัญญา ศีลธรรม และความยุติธรรม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาแนวความคิดของทั้งสองท่านจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งเชิงวิชาการ และการเปรียบเทียบนั้นเป็นส่วนสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ และยังเป็นแนวทางออกหรือทางเลือกในสังคมในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดแบบตะวันออก หรือแนวความคิดแบบตะวันตก และทำให้เข้าใจถึงแนวทางการแก้ปัญหาสังคมการเมืองของทั้งสองท่านได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถมองเห็นถึงจุดเด่นและจุดด้อยของแนวคิดดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งเป็นที่น่าศึกษาในส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยในการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนาการเมืองในรูปแบบการเมืองแบบ “อุดมคติ” ต่อไป

^๙ ปรีชา ช้างขวัญยืน, *ทศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๖.

^{๑๐} ปรีชา ช้างขวัญยืน, *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปรัชญาการเมืองของเพลโต
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของเพลโตกับแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ

๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดทางการเมือง หมายถึง แนวคิดหรือทัศนะทางการเมือง ที่เกิดขึ้นเองไม่ได้ แต่จะเกิดขึ้นจากสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ที่เรานำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางที่ศึกษาความคิด โดยมีความเชื่อทางศาสนาหรือปรัชญาขั้นพื้นฐานบางอย่างในสังคม ความเชื่อของแนวคิดนี้ เชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้คิดอะไรขึ้นมาลอยๆ แต่เกิดขึ้นได้จากการตอบสนองอิทธิพล สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวหรือวิกฤติการณ์ของบุคคลนั้นๆ เช่น สถานการณ์ทางสังคม การเมือง และการศึกษา เป็นต้น

ปรัชญาการเมือง หมายถึง แนวคิด ทฤษฎีหรือทัศนะ ที่นักปรัชญาพยายามเสนออุดมการณ์เกี่ยวกับสังคมและรัฐที่คิดว่าสมควรจะเป็น ไม่ได้คิดถึงสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริงที่ได้ปรากฏขึ้น หรือกำลังปรากฏอยู่

ฉัหมิกสังคมนิยม หมายถึง สังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมชาติ ต้องเป็นสังคมที่ประกอบด้วยหลักการทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นอยู่โดยสอดคล้องสมมูลกับธรรมชาติ มีการแบ่งปันส่วนเกิน เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคนในสังคม

อุดมรัฐ หมายถึง รัฐและสังคมในอุดมคติ เป็นรัฐที่มีความยุติธรรมโดยมีหลักการและรูปแบบคือ ความเท่าเทียม และความเสมอภาคของประชาชนในสังคม การได้รับผลตามส่วนที่พึงได้รับ เป็นระเบียบและถูกต้องเหมาะสม

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดนัลด์ เค สเวลเลอร์ กล่าวถึง ความสำคัญของฉัหมิกสังคมนิยมที่มีมนุษย์เป็นพื้นฐานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุไว้ว่า ความมีปกติสมมูลเป็นธรรมชาติที่ทุกคนทุกชีวิตมีความเห็นอกเห็นใจกันฉันเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บและตาย โดยตระหนักในความที่เกี้ยวข้องอาศัยและเคารพในประโยชน์สุขส่วนรวม สภาพสังคมเช่นนี้พุทธทาสภิกขุเรียกว่าฉัหมิกสังคมนิยม แนวความคิด

เรื่องธัมมิกสังคมนิยมมีพื้นฐานมาจากเรื่อง การละอิตตา ตัวกูของกู การอธิบายเรื่อง อิทัปปิจจยตา หรือปฏิเสธบทบาทของพุทธทาสภิกขุ ทำให้เราเข้าใจสถานะของธรรมชาติที่ต้องเกื้อกูลแก่ภาวะและสรรพสิ่งจะดำรงตัวมันเองอีกด้วย ความเห็นแก่ตัวทำให้ทุกอย่างพังทลายและย้อนกลับมาทำร้ายตัวเอง การแบ่งโลกเป็นฝักฝ่ายเปรียบเสมือนการล้างโคลนด้วยน้ำโคลน หรือเอาชนะความชั่วด้วยความชั่ว การเปลี่ยนแปลงชีวิตของมนุษย์และโลกอยู่ที่ความเข้าใจได้ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ในคุณค่าความเป็นมนุษย์และความเป็นจริงของสรรพสิ่ง^{๑๑}

พระคุชฎี เมธังกูโร แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาต้องทำให้สมดุลทั้งจิตใจ ร่างกายและสังคม ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึง บุคคลแต่ละคนที่มาอยู่ร่วมกันหากปัจเจกชนคนดีย่อมจะดีขึ้นด้วย เพราะสังคมเกิดจากปัจเจกบุคคลมาอยู่ร่วมกัน การพัฒนาสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุจึงมุ่งหมายการพัฒนาคนซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดการโลกทั้งหมด เป้าหมายของการพัฒนาที่ถูกต้องนั้นท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า มีสันติสุขส่วนบุคคลและมีสันติภาพในส่วนรวมสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการลด ละ เลิกความเห็นแก่ตัวหรือโดยการมีศีลธรรมของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญ^{๑๒}

ชลธิ์ ยังตรง ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ สรุปความได้ว่า ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ มีพื้นฐานความคิดทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท นอกจากนั้น ท่านยังได้นำหลักการบางอย่างของพระพุทธศาสนานิกายเซนและหลักการของคริสต์ศาสนา มาอธิบายความคิดทางการเมืองตามทัศนะของท่าน ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ มีความพลวัตตามสภาพการณ์ทางสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ ในขณะที่ท่านนำเสนอความคิดเฉพาะช่วง พ.ศ.๒๕๑๖ – ๒๕๑๘ คุณค่าของความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุอาจจะพิจารณาได้ใน ๒ ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกในฐานะเป็นหลักการหรือคุณค่าทางด้านจิตใจ ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอว่า ระบบการเมืองใดก็ตามถ้าหากประกอบด้วยธรรมแล้วถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง ท่านได้นำเสนอระบบการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม เป็นระบบการเมืองในอุดมคติของ

^{๑๑} โดนัล เค. สเวลเลอร์, บทนำ ธัมมิกสังคมนิยม พุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๕), หน้า ๓.

^{๑๒} พระคุชฎี เมธังกูโร, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕.

ท่าน เราอาจนำความคิดของท่านในส่วนนี้ไปเผยแพร่ เพื่อเป็นฐานความเชื่อหรืออุดมการณ์ การเมืองได้ ส่วนที่สองในระบอบการปกครองที่ท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าการปกครองที่ ผู้ปกครองใช้วิธีการปกครองแบบเผด็จการโดยมีธรรมกำกับเป็นการปกครองที่ดีที่สุด แต่อาจมี ปัญหาในทางปฏิบัติได้ เนื่องจากสภาพการณ์ทางสังคมและการเมืองในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวย ต่อแนวความคิดนี้^{๑๓}

พระสรสิข รักพรหม ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของ เพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองของพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปความได้ว่าในการศึกษา แนวความคิดทางการเมืองทั้ง ๒ ระบบ ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและเพลโตเน้นการพัฒนาด้าน ศักยภาพและคุณภาพของมนุษย์ด้วยกัน โดยเพลโตเน้นถึงหน้าที่ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน การอยู่ ร่วมกันอย่างมีภาระและอยู่ใต้กติกาจากราชาปราชญ์ ส่วนพระพุทธศาสนานับธรรมชาติในการอยู่ ร่วมกันหลายระดับเพื่อความสุข แต่ความสุขสูงสุดคือ การหลุดพ้นเป็นภาวะนิพพานอันเป็น ความสุขนิรันดร์^{๑๔}

ทินพันธุ์ นาคะตะ สรุปแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตไว้ในหนังสือ นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ ของโลกปรัชญาและทฤษฎีทางการเมืองว่า เพลโตถือว่าการปกครองเป็นเรื่องของศิลปะซึ่งมี จุดมุ่งหมายเพื่อสิ่งที่ดีงามของผู้รับการปกครองโดยมองว่ารัฐก็เหมือนกับจิตใจของคนเราที่ขยาย ใหญ่ขึ้น ส่วนจิตใจของคนก็เหมือนกับรัฐที่ย่อส่วนลงมา กล่าวคือ รัฐก็เหมือนกับโครงสร้างต่างๆ ที่ไม่มั่นคงระหว่างชนชั้นต่างๆ ประกอบด้วยผู้ปกครองและผู้ช่วยฝ่ายหนึ่งกับชนชั้นที่ถูกปกครอง ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นที่ทำงานหาเงินกับทาสอีกฝ่ายหนึ่ง ขณะเดียวกันจิตใจของคนเราก็ ประกอบด้วยโครงสร้างที่มีคุณภาพที่ไม่มั่นคงหรือขัดแย้งกันระหว่างธรรมดาฝ่ายสูง ซึ่งเหตุผลกับ

^{๑๓} ชลธิ์ ยังตรง, “ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕.

^{๑๔} พระสรสิข รักพรหม, “ การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับ แนวความคิดทางการเมืองของพระพุทธศาสนาเถรวาท ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๕๓.

การมีจิตใจที่เข้มแข็งอย่างหนึ่ง กับธรรมดาฝ่ายต่ำได้แก่ สัญชาติญาณกับคัมภีร์อย่างหนึ่งเพื่อการมีชีวิตที่ดีขึ้นจึงควรให้อย่างแรกควบคุมอย่างหลัง^{๕๕}

ร้อยตำรวจเอก สมศักดิ์ เนียมเล็ก พบว่า ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ มีพื้นฐานจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นอกจากนั้นท่านยังได้นำหลักบางอย่างของพระพุทธศาสนานิกายเซน และหลักการของคริสต์ศาสนา ตามความเข้าใจของท่านอธิบายความคิดทางการเมืองของท่าน ความคิดทางการเมืองของท่าน มีความเป็นพลวัตรตามสภาพการณ์ของสังคม และการเมือง ที่เป็นอยู่ในขณะที่ท่านเสนอความคิด โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ คุณค่าของความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ อาจจะพิจารณาได้สองส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรก ในฐานะหลักการหรือคุณค่าทางด้านจิตใจ พุทธทาสภิกขุเสนอว่าระบบการเมืองใดก็ตาม ถ้าประกอบด้วยธรรมแล้ว ถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง ท่านได้นำเสนอระบบการเมืองแบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” เป็นระบบการเมืองในอุดมคติ ส่วนที่สองในด้านของระบบการปกครอง การที่พุทธทาสภิกขุเห็นว่า การปกครองที่ผู้ปกครองใช้วิธีการปกครองแบบเผด็จการ โดยมีธรรมกำกับ เป็นการปกครองที่ดีที่สุด^{๕๖}

มยุรา อูเรนทร์ ได้ศึกษาเรื่อง พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน สรุปความได้ว่า นักการเมืองที่ดีและมีคุณภาพควรปฏิบัติตนหรือพฤติกรรมการวางตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ดังนี้ ๑) มีความซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งกาย วาจา ใจและการกระทำ ๒) มีความเที่ยงธรรมหรือเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ ๓) มีสัจจะรักษาคำพูด พุทฺธจริง ทำจริงและมีความจริงใจ ๔) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่การงานโดยส่วนรวม ๕) เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ๖) เคารพและปฏิบัติตามมติส่วนรวม ๗) เคารพที่

^{๕๕} ทินพันธุ์ นาคะตะ, นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ปรัชญาและทฤษฎีทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเอกสารและตำรา สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิติฯ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

^{๕๖} สมศักดิ์ เนียมเล็ก, “วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

ประชุมและรักษาความลับของที่ประชุมตามที่ระเบียบกำหนด ๘) หลักเลียงอบายมุขและหมั่นประพฤติตนในทางเจริญ^{๑๓}

พุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือธัมมิกสังคณนิยม ในลักษณะต่อต้านระบบเสรีนิยมที่เข้าใจกันว่าเป็นหลักสำคัญของประชาธิปไตย ที่ว่าทุกคนจะต้องมีเสรีภาพเหมือนกันหมดพุทธทาสภิกขุไม่เห็นด้วยในเรื่องนี้ ท่านเห็นว่าประชาธิปไตยเสรีนิยมนั้นก็เปิดกันเต็มที่ แต่ไม่ได้ให้คำจำกัดความที่ชัดเจนว่าเสรีอย่างไร แล้วคนมักจะฉวยโอกาสที่จะให้เป็นเสรีไปตามอำนาจของกิเลส พอมีอำนาจอยู่ในมือแล้วกิเลสมันก็เข้าสวมรอยที่จะใช้เสรีภาพตามอำนาจนั้นถึงแม้อุคมคติวาได้ช่วยทางปรัชญา แต่การปฏิบัติก็เป็นไปไม่ได้คำว่าเสรีประชาธิปไตยแสดงถึงความกำกวมไม่ชัดเจนจะต้องระมัดระวังอย่างมาก เพราะทุกคนก็อ้างเสรีภาพได้ คนพาลก็อ้างได้บัณฑิตก็อ้างได้ ถ้าไม่ให้เขาก็ต้องเรียกว่าไม่มีเสรีภาพ^{๑๔}

พระยานนท์ จรณธมฺโม ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโต กับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) สรุปความว่า แนวคิดทางการเมืองของเพลโตเกิดจากสภาพความปั่นป่วนในเอเธนส์ เป็นเหตุให้โสกราตีสผู้เป็นอาจารย์ต้องถูกประหารเพราะวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมือง เมื่อนครเอเธนส์อยู่ภายใต้การปกครองของ สปาร์ตาแล้ว เพลโตก็ออกท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ เพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม กลับมาสู่เอเธนส์เพื่อตั้งสำนักอคาเดมี เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้และการเมืองแก่สังคม ลักษณะผู้นำการเมืองที่ดีจะต้องมีร่างกายแข็งแรงและจิตใจแจ่มใส ราชูปราชนัที่เป็นผู้ปกครองต้องมีความรู้ลักษณะการเมืองที่ดี ต้องให้การศึกษาแก่ประชาชน รูปแบบการเมืองที่ดีของเพลโต ก็คือ อภินาธิปไตย เพราะอิทธิพลของศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตเชิงอภิปรัชญาอยู่ในโลกของแบบ จุดเด่นการพัฒนาทางการเมืองนั้นต้องเคร่งครัดในกฎระเบียบและจุดอ่อนของประชาชนอยู่ที่ประชาชนขาดการศึกษา นักการเมืองเห็นประโยชน์ตนสำคัญกว่ารัฐ ส่วนแนวความคิดทางสังคมการเมืองของเพลโตอยู่ที่การแบ่งงานกันทำ ปัญหาสังคมการเมืองมาจาก

^{๑๓} มยุรา อูเรนทร์, “พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๕) , หน้า ๑๐๘.

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคณนิยม, หน้า ๕๗ - ๕๘.

ความคิดจินตนาการเกินความจริง ความเข้มแข็งทางการเมืองอยู่ที่การจัดตั้งองค์กรแบบมีส่วนร่วม อิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อการสรรค์สร้างสังคมการเมืองก็คือการพัฒนาจิต การศึกษาที่เป็นเครื่องมือ พัฒนาสังคมก็คือ เลขคณิต เลขาคณิตและดาราศาสตร์^{๑๙}

จักร พันธุ์เพชร เสนอไว้ในหนังสือรัฐศาสตร์ว่า เฟลโดกล่าว่ามนุษย์ที่ดีจะต้องเห็นแก่ประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ฉะนั้นพลเมืองที่ดีของประเทศต้องเป็นผู้มีเหตุผล (Rational) และมุ่งสร้างคุณงามความดี (Virtuous) เพื่อสังคมส่วนรวม ซึ่งท้ายที่สุดแล้วหากพลเมืองทุกคนในประเทศเป็นคนดีมีคุณสมบัติทั้งสองประการครบถ้วน รัฐก็ไม่จำเป็นต้องมีการตรากฎหมายออกมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม เพราะกฎหมายไม่มีความจำเป็นสำหรับคนดีที่มีเหตุผลและมุ่งสร้างคุณงามความดีให้แก่สังคม^{๒๐}

วันทนี พรหมศรี สรุปจากการศึกษาพุทธธรรมกับการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พบว่า ระบอบประชาธิปไตยที่มีพุทธธรรมเป็นหลักเรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบธัมมิกสังคมนิยม” เป็นระบอบประชาธิปไตยที่ดีที่สุดในความคิดของท่านนั้น เป็นลักษณะสังคมในอุดมคติที่ประกอบที่ประกอบอยู่ด้วยธรรม ซึ่งสามารถจัดให้คนจำนวนมาก ๆ อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก โดยใช้หลักการของสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการบริหารบ้านเมือง^{๒๑}

สมคิด คำบอน พบว่า (๑) แนวคิดธัมมิกสังคมนิยม ถือเอาประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยธรรม ธรรมะคือธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ และผลของการทำหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ สังคมนิยมคือ การเพ่งเล็งเกี่ยวกับคนหมู่มาก การเห็นแก่ส่วนรวม มุ่งทำประโยชน์สุขให้แก่มหาชนไม่เอาส่วนเกิน (๒) การนำหลักแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย การพัฒนาคนไม่ให้เป็มหาเศรษฐี แต่ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรม โดยการพัฒนาการศึกษาให้ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็น

^{๑๙} พระสานนท์ จรณธมฺโม , “ การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเฟลโดกับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๘) , หน้า ๒๖.

^{๒๐} จักร พันธุ์เพชร, *รัฐศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

^{๒๑} วันทนี พรหมศรี, “พุทธธรรมกับการเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๐.

หลักและประกอบอยู่ด้วยธรรม การใช้ระบบศีลธรรมพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและศีลธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อสร้างสังคมให้เป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การพัฒนาการเมืองให้มีคุณธรรม โดยมีธรรมะคือหน้าที่ที่จะต้องประพฤติให้เกิดสันติสุขในหมู่มนุษย์ทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวมอย่างปราศจากปัญหาใดๆ เป็นเป้าหมายในการปกครอง และการจัดระบบการเมืองให้ถูกต้อง คือให้เป็นระบบการเมืองที่อยู่บนฐานของคุณธรรม^{๒๒}

การวิจัยที่กล่าวมาเบื้องต้น มีลักษณะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการเมืองของเพลโต หรือแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุเท่านั้น จึงแตกต่างจากงานวิจัยครั้งนี้ ที่ผู้วิจัยมีความประสงค์ และกำหนดขอบเขตเพื่อศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของเพลโต กับแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุเท่านั้น

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๕.๑ ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงปรัชญาการเมืองของเพลโต ศึกษาเปรียบเทียบกับแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ โดยมุ่งศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นแนวคิดเรื่อง “อุดมรัฐ” ของเพลโต และแนวคิดเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม” ของพุทธทาสภิกขุ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคทางการเมืองและสังคม ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน และนำมาซึ่งการพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสม

๑.๕.๒ ด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานเขียนและงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

๑. ปรัชญาการเมืองของเพลโต ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิที่เพลโตได้เขียนไว้ตลอดถึงงานเขียนของนักวิชาการ งานแปล และงานวิเคราะห์วิจารณ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดปรัชญาการเมืองของเพลโต เช่น หนังสืออุดมรัฐ (The Republic) เป็นต้น

^{๒๒} สมคิด คำบอน, “แนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุกับการพัฒนาประชาธิปไตย”,

๒. แนวคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนเอกสารทางวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดปรัชญาการเมืองของพุทธทาสภิกขุ เช่น หนังสือธรรมมิกสังคมนาณม, ธรรมะกับการเมือง เป็นต้น

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเปรียบเทียบ (A Comparative Study of Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Investigation) มีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ต้องการวิจัย

๑.๖.๒ วิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบปรัชญาการเมืองที่เกี่ยวข้องกับเพลโตและแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ

๑.๖.๓ สรุปผลของการศึกษาเปรียบเทียบและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้เข้าใจปรัชญาการเมืองของเพลโต

๑.๗.๒ ทำให้เข้าใจแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ

๑.๗.๓ ทำให้เข้าใจความเหมือนและแตกต่างระหว่างปรัชญาการเมืองของเพลโต กับแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ